

RIKARDO ARREGI ARANBURU

(1942-1969)

Rikardo Arregi Andoainen jaio zen, 1942ko irailean, eta 1969ko uztailean hil, Mendaron, auto istripuz, Euskaltzaindirako bidean, 27 urte bete gabe.

Gazterik hilda ere, sekulako arrastoa utzi zuen Rikardok, ez bakarrik egin zuenagatik, baizik eta batez ere eragin zuenagatik.

Bere ibilbidea, urteetan neurtuta, laburra da; baina emaitzetan luzea. Seminarioan hamar bat urte egin zituen, gero unibertsitatean Zientzia Ekonomikoak ikasten hasi zen, EGIko kide gisa kartzela lau hilabetez eza-gutu zuen, Karlos Santamaria Idazkari Nagusi zuen Pax Christi nazioarte-ko mugimendu katolikoko kide izan zen, hogeita bi urterekin euskaltzain urgazle izendatu zuten, idazle gisa *Zeruko Argian*, *Anaitasunan* eta *Jakinen* idatzi zuen eta alfabetatzeari hasiera eman zion taldeko bultzatzailea izan zen. 1956ko belaunaldiaren katalizatzaile hoberenetakoa izan zen. Belau-naldi hori da, hain zuzen, gerraostean jaio eta abertzaletasun eta euskal-tzaletasun berria abian jarri zuena 1960ko hamarkadan.

Goiz hasi zen idazten. Bere lehen argitalpena filosofiako artikulua bat da, 1961ekoa, hemeretzi urterekin idatzia, seminariokoa inondik ere; baina modu sistematikoan handik aterata hasten da 1963an, hogeita bat urtere-kin. Garai hartan euskaraz idatzi ohi zenerako, asko idatzi zuen Rikardok; urte hain gutxitan hirurehun bat artikulua.

Kazetaritzak ez du agortzen Rikardoren emana, ezta gutxiago ere. Saiolari bikaina da, ideologia, politika eta kulturaren alorrean ingurua inarrosi eta inertziak astinduz *Jakin* aldizkarian erakutsi zuen bezala. Hizlari gisa ere makina bat euskal herri eta txoko kurritu zituen, batez ere alfabetatzearen kariatara. Horrez gainera, eragilea izan da, talde eta egitasmoen proposatzaile eta kudeatzaile petoa, hala nola alfabetatzean, argitalgin-tzan, idazleen elkartean eta bestetan.

1956ko belaunaldiko kazetari goiztiarra izan zela esan daiteke (56ko be-launaldia guretzat; gerraostean jaio eta 50eko edo 60ko hamarkadetan euskal kulturaren modu autonomoan lanean hasi zena). Rikardok kazeta-ritza alorrean egin zuen lana askoz gehiago neurtu behar da kualitatiboki kuantitatiboki baino. Gehienbat *Zeruko Argian* idatzi zuen, eta aktualitateko gai guztiak jorratu bazituen ere, nazioartekoak zituen gogokoenak. Gaien aukera honek intentzio bat baino gehiago gordetzen zuen bere baitan: bere gustukoena izateaz gainera, badu bat oso garrantzizkoa, eta da zentsurari iskin egiteko modua ere badela. Francoren diktaduran, zentsura zela medio, gaien tratamendua mugatua zegoen aldizkarietan, eta, gai-nera, Euskal Herriko gaiak ezin ziren landu edo aipatu. Rikardok, ordea, kanpokoaz idazten zuenean, burua eta intentzioa hemen zituela bazekien irakurleak. Gauza jakina da, diktaduretan, zentsura gainditzeko teknika-rik hoberenetakoa idazlearen eta irakurlearen arteko konplizitatea dela.

Rikardok jorratu ohi zituen gai ei errepasso bat ematen badiegu, barra-barra aurki genitzake Espainiako Estatuan huts egiten zuen demokrazia, sozialismoa, askatasuna, iraultza, justizia, bakea, kultura, egia, herri txikien berpiztea, deskolonizazioa, ezkerren eredu berriak. Kanpokoaz ziharduena, baina barrukoaz irakurri ohi zen.

Kazetaritza lanetan, eta beste horrenbeste saioetan, egiten zuen pedagogia harago ere badoa: euskaltzaletasuna, euskal gizartea ghettotik atera nahi du, mundura ireki, frankismoak inposaturiko informazio gabezia hautsi, jendearen ikuspegia zabaldu. Fruitu arbolari nola, euskal kulturari modernitatearen txertoa jartzea ere bilatzen zuen Rikardok bere lanen bidez, Peru Abarkaren eredutik eta euskaldun/fededun binomiotik aldentuz. Euskal gizartearen analfabetismoa ez zen euskararekikoa bakarrik; bistan da, politika, pentsaera moderno, munduaren eboluzioarekikoa ere bazen, eta handia. Aire berria sartu nahi izan zuen lumaren bidez mundu itxi hartan.

Horretan, horretan ere, nago Karlos Santamaria maisuaren bideari segitzen diola. Ez litzateke interesik gabea Karlos Santamariak erdaraz eta Rikardok euskaraz egiz zutenaren alderaketa.

Erdaraz idatzi ohi zuen Santamariak ez bezala, arazo larri bat bazuen Rikardok, hizkera moderno eta periodistikoaren falta euskaraz, alegia. Garai hartan euskarazko idazkintzak literatura ederrarekiko dependentzia totala zuen. Eta Rikardok idazkera politiko eta periodistikoa asmatu behar izan zuen. Gramatikalki txarra da Rikardo, baina periodistikoki ona: euskara praktikoa egiten du, oinezkoena, laua, zuzena, plastikoa; hitz batean, idazkera periodistikoa.

Bere burua ez zuen kazetaritza Rikardok. Saiolaritza baietz esango nuke. 1960ko hamarkadaren azken urteetan sona handia lortu zuten Rikardo Arregik *Jakin* aldizkarian argitara eman zituen saioek, batez ere hiru hauek: "Euskaltzaleen Jainkoa hil behar dugu", "Sozialismoa modan dago" eta "Ezkertiar berriak". Sona, kritika eta eztabaida ugari. Saio horietan mamitzen dituen ideiak, bereak izateaz gainera, bere belaunaldiko askorekin konpartitzen ditu. Rikardo, sortzailea baino areago, sintetizatzailea dela esango nuke, katalizatzailea. Rikardok berak ere bazuen belaunaldi oso baten edo gizatalde handi baten bozeramaile izatearen autokontzientzia, eta horren aztarna ugari aurki ditzakegu bere lanetan. Giroan bazebiltzan ideiak formulatzen jakin zuen, eta jendaurrera azaltzeko abilezia ez eze ausardia ere izan zuen, deskalifikazio eta "etiketa" baztertzaille guztien gainetik.

Garai bakoitzak garaiko gaiak ditu. Rikardok landu ohi zituenen artean maiz agertzen dira hauek: sortzen ari ziren abertzaletasun eta euskaltzaletasun berriaren eta zaharraren arteko talka, euskara batuaren hautua, sozialismo eta marxismoaren sarrera. Rikardorentzat eta bere belaunaldiarentzat, arrazoiz ala ez, abertzaletasun eta euskalgintza tradizionalak zaharkituta zeuden, kontserbadoreak, burgesak, esentzialistak eta eskolastikoak ziren. Gizartea oro har bezala, bestalde.

1967ko pasarte batek egoki islatzen du ikuspegi hori, eta horrekin batera egoera iraultzeko erabakimena:

RA

“Ikonoklastak omen gara. Eta egia da. Sustraitik hasi nahi omen dugu. Eta horrela da. Lehendabizi desegin, gero jasotzeko. Estructura, moldea, muina ukitu nahi, azalekoarentzat mesfidantzarik handiena izanik. Folklorekeria, baserritasun hutsa, kapitalismoa, burgesia, kontserbakorra, etb. gure esan eta idatzietan behin eta berriro kondenatuak izan dira. Hitz batean esateko, mitoa, ipuina eta besteratzeari desegin nahian, desipuitze gogorrenean sartuak gara. Eta guztia gizonaren izenean, gizarte gizatiarrago baten izenean. Eta hortxe dago kokka”.

Eztabaida, baina, ez da mugatzen belaunaldi berri eta zaharraren arteko talkara. Belaunaldi berriaren baitan beste mila daude: nazio borroka gizarte borrokarekin nola uztartu, marxismoa nola interpretatu, nazioartekotasuna nola ulertu, “españolismoa” delakoa nola borrokatu... Arazo bizi eta zatikatzaileak dira, batez ere politikan.

Euskalgintzaren jardunean Rikardo Arregiren eragina handia izan da, alor bat baino gehiagotan. Ezagunena alfabetatzea da, horri lotua gelditu baita Rikardoren izena. Jarrai antzerki taldearekin proposatu zion Euskaltzaindiari alfabetatzea eratzea, gero bera arduratu zen horren sortzeaz eta antolatzeaz. Hutsetik hasita sortu zen talde-burua, herrietako taldeak, testuak eta materialak, metodologia, girotzea. Rikardoren buruan alfabetatzea ez da soilik irakurtzen eta idazten ikastea.

Liburu politikaren alorrean ere aurrerapausoak egin zituen. Horretan ere aitzindari izan zen. 1969ko *Jakinen* lehen zenbakiko editorialaren zirri-borroa berak egin zuen, eta hantxe agertzen dira liburu politikak bi zutabe behar dituela, idazle elkarteak eta argitaletxe modernoak.

Idazle elkarteak sortzeko proposamenak bi helburu lituzke: profesionalizatzea eta beren arteko lanak koordinatzea. Idazleen Elkartea ezagutu gabe hil zen Rikardo.

Editorialgintzan urrunago joan zen, hil aurretik eman zuen hitzaldi batean plan txiki bat diseinatzeraino, Lur argitaletxearen sorrera puntuan. Rikardoren xedea kultura moderno eta jasoa lantzea zen, eta horretarako

behar zituen plan editoriala eta idazleen batasuna. Eredu bat zebilen orduan guztion buruetan, “¿Que sais-je?” bilduma frantsesa. Rikardok proposatzen duen plan editorialeko hiru puntuetako lehenak jasotzen du bete-betean bilduma frantsesaren ideia.

Hona Rikardoren araberako liburu politikaren hiru puntuak:

1. Kulturaren dibulgaziozko oinarrizko liburuak (...), zientziaren eta kulturaren gai guztiei buruzko liburu-sorta informe-ekarle bat.
2. Itzulpen eta saiakera laburrak. Tendentzia desberdinetako baina inportantzia handiko autoreak traduzitu beharko ditugu.
3. Literatur kreaizio hutsezko obrak (...). Hierarkiaz hirugarren leku bat okupatuko du sail honek gure programazioetan.

Proposamen horrek seinatzen duen liburu mota hurrengo hamarkadan hasi zen gauzatzen, literaturatik harago euskal kulturgintzaren premia materialei erantzuteko, batez ere irakaskuntzari.

Laburbilduz esateko, Rikardo Arregi bide urratzaile, langile eta eragile izan da, idatzietan bezala ekintzetan. Kultur bizitza aktiboa oso motza izan du, sei bat urtekoa; eta, hala ere, sekulako eragina izan du, arrastoa utzi du. “Gailurreraino iritsi behar gaituk” esan ohi zuen. Berak ez zuen gailur hori erdiesterik izan bizitzan, baina gailurreko bidean aurrera egin du berak markaturiko bideak.

Joan Mari Torrealdei

RA